

КОНТРОЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ОБМЕЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

*Д. В. Іванчулинець,
суддя Закарпатського
окружного адміністративного
суду*

Постановка проблеми. На відміну від ЦПК 1963 р. чинний ЦПК України 2004 р. не поділяє повноваження судових представників на загальні та спеціальні, а наділяє представників можливістю реалізувати всі процесуальні права від імені представлюваної особи, хоча у деяких країнах досі проводиться такий поділ. Зокрема, описуючи повноваження представників у цивільному процесі Росії, Р. А. Сидоров вказує, що загальні повноваження передбачають такі процесуальні дії, які має право вчиняти будь-який представник, виступаючи від імені представлюваної особи, незалежно від того, обумовлені вони у довіреності чи ні. Спеціальні повноваження направлені на реалізацію тих прав представлюваної особи, які прямо застережені у довіреності [5, 129]. До таких спеціальних повноважень традиційно відносили право на відмову від позову, на визнання позову, право на укладення мирової угоди, право на укладення договору про передачу спору на вирішення третейському суду, право на зміну підстави та предмета позову, право на збільшення та зменшення розміру позовних вимог, право на пред'явлення виконавчого документа до виконання тощо.

Поділ повноважень судових представників на загальні та спеціальні був пов'язаний із необхідністю створення процесуальних механізмів контролю з боку представлюваної особи за діяльністю свого представника, який міг би зловживати наданими йому процесуальними правами та, наприклад, безпідставно відмовитися від поданого позову, позбавивши таким чином представлювану особу можливості надалі звертатися із цим питанням до суду.

Наразі як договірний, так і законний представники з моменту виникнення відносин представництва у суді наділяються всім обсягом процесуальних прав та обов'язків представлюваної особи, діставши у такому разі можливість інтенсивно впливати на хід і результати розгляду цивільної справи. Звичайно, при договірному представництві ніщо не заважає представлюваній особі обмежити повноваження свого представника шляхом встановлення заборони на реалізацію ряду процесуальних прав, або представлювана особа може особисто ходити з представником до судового засідання та схвалювати чи не схвалювати процесуальну поведінку свого представника. Проте якщо говорити про можливість обмеження повноважень законного представника, то вказані вище традиційні способи, передбачені для договірному представництва, не підходять з огляду на те, що представлювана особа позбавлена цивільної процесуальної дієздатності. Крім того, у більшості випадків вона взагалі відсутня у залі судового засідання. Ось чому питання створення контрольно-процесуального механізму за процесуальною поведінкою законних представників є вкрай важливим не тільки для теорії, а й практики цивільного судочинства, оскільки воно буде показувати наскільки ефективними є побудовані механізми у поточно-

Розглядається поняття контрольно-процесуального механізму обмеження повноважень законного представника у цивільному процесі. Автор доводить висновку про існування трьох правових форм прояву цього механізму: участь у справі представлюваної особи, заміна законного представника та судовий контроль за розпорядчими правами законного представника.

Ключові слова: цивільний процес, законний представник, повноваження, обмеження

му законодавстві та наскільки ефективно вони будуть спрацьовувати на практиці для гарантування інтересів представленої особи.

Як правильно свого часу було визначено, «в процесі здійснення процесуальної діяльності повинні бути створені відповідні гарантії реалізації принципів та забезпечена можливість приведення у дію процедурно-процесуальних засобів та способів їх реалізації» [6, 160].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями процесуально-правових механізмів у теорії процесуального права займалася порівняно невелика кількість учених, зокрема О. В. Гетманцев, О. Г. Лук'янова, В. Н. Протасов, В. П. Феннич та інші.

Метою статті є визначення контрольно-процесуального механізму обмеження повноважень законного представника з метою гарантування інтересів представлених осіб у цивільному судочинстві для недопущення зловживань з боку законного представника, що забезпечує розгляд цивільної справи.

Оскільки у теорії цивільного процесу відсутні будь-які напрацювання щодо контрольно-процесуальних механізмів, то для вирішення цього питання у методологічному плані необхідно буде виходити з теорії юридичного процесу в цілому, яка займається розробкою питань процесуальних гарантій у процесуальній діяльності.

О. Г. Лук'янова, даючи визначення процесуально-правового механізму, вказувала, що це «динамічна система правових засобів, за допомогою якої впорядковується охоронна діяльність уповноважених органів у сфері юрисдикційного правозастосування» [3, 163]. В. Н. Протасов зазначав, що процесуально-правовий механізм виступає основною узагальнюючою категорією у загальноправовій процесуальній теорії та охоплює собою сукупність взаємопов'язаних процесуальних засобів галузевого характеру, необхідних і достатніх для виявлення та реалізації матеріального охоронного правовідношення [4, 100]. Основними елементами процесуально-правового механізму є норми процесуального права, юридичні факти, які опосередковують процесуальні правовідносини, та процесуальні правовідносини [3, 164].

В рамках безпосередньо теорії цивільного процесу питаннями процесуально-правових механізмів серед вітчизняних вчених займалися О. В. Гетьманцев [1] та В. П. Феннич [8, 142]. Зокрема, В. П. Феннич, розкриваючи сутність доказових презумпцій, розробив поняття та структуру механізму дії доказових презумпцій,

під яким розумів систему правових засобів, що впливають на поведінку суду і сторін та забезпечують належне використання доказової презумпції під час розгляду та вирішення цивільної справи [8, 142]. Фактично мова йде про формування процесуального механізму для забезпечення належного використання у цивільному процесі доказових презумпцій, що здійснюють істотний вплив на доказову діяльність.

У функціональному плані контрольний процес спрямований на перевірку відповідності виконання та дотримання певними суб'єктами нормативно-правових приписів та попередження настання правопорушення організаційно-правовими засобами [2, 86]. Своєрідність контрольного процесу полягає у тому, що він пронизує правозастосовний процес своїм організаційним впливом, сприяє реалізації правових форм на належному організаційному рівні. Він створює найбільш сприятливі умови реалізації нормативно-правових приписів у поведінці суб'єктів суспільних відносин [6, 69]. Контроль є заключною стадією певного циклу, необхідним і завершальним елементом будь-якого процесу, у тому числі й юридичного; контроль існує на всіх його стадіях, а тому властивий будь-якій діяльності на всіх стадіях його розвитку [7, 178].

Якщо адаптувати вказане вчення про процесуально-правові механізми та контрольний процес до теми нашого дослідження, то можна дати авторське визначення контрольно-процесуального механізму обмеження повноважень законних представників у цивільному судочинстві.

Контрольно-процесуальний механізм обмеження повноважень законного представника у цивільному судочинстві – це система правових (матеріальних і процесуальних) та організаційних засобів, яка направлена на перевірку судом відповідності процесуальних дій законних представників під час розгляду та вирішення цивільної справи імперативним положенням матеріального та цивільного процесуального законодавства, а також інтересам представлених осіб.

Виходячи з подвійної природи судового представництва, а також з того, що поняття процесуально-правового механізму розроблялося вченими щодо юридичного процесу в цілому, не акцентуючи уваги на окремих правових інститутах процесуального права, можна говорити про необхідність включення до контрольно-процесуального механізму обмеження повноважень законного представника норм матеріального і цивільного процесуального права, які визначають його статус, а також матеріальні та цивільні про-

цесуальні за своїм характером юридичні факти, що формуються у відносинах законного представництва – внутрішніх та зовнішніх.

Цей підхід дасть змогу сформулювати контроль-процесуальний механізм, покликаний здійснювати всебічний вплив на процесуальну поведінку законного представника з метою захисту інтересів представлюваної особи.

Якщо аналізувати поточне цивільне та цивільно-процесуальне законодавство України, то можна стверджувати, що контроль-процесуальний механізм утворює різноманітні *правові форми* обмеження повноважень законних представників у цивільному процесі з метою недопущення останніми зловживання наданими їм повноваженнями всупереч інтересам тих осіб, яких вони представляють у цивільній справі. Загалом можна виділити такі три форми:

- 1) особиста участь представлюваної особи у цивільній справі поряд із законним представником. Зокрема, малолітня, неповнолітня особа чи особа, яка обмежена у дієздатності, можуть взяти разом зі своїм представником участь у цивільній справі та, виходячи з обся-

гу своєї цивільної процесуальної дієздатності, обмежувати повноваження законного представника (ст. 27-1, ч. 2 ст. 39 ЦПК України);

- 2) заміна законного представника судом, якщо його процесуальна поведінка не відповідає інтересам представлюваної особи (ч. 4 ст. 43 ЦПК України);
- 3) контроль суду за реалізацією законним представником ряду розпорядчих процесуальних прав у цивільному процесі (ч. 5 ст. 174, ч. 6 ст. 175 ЦПК України).

Висновки. Таким чином, контроль-процесуальний механізм обмеження повноважень законного представника спрямований на недопущення зловживання законним представником своїми повноваженнями на шкоду захищуваним правам, свободам та інтересам представлюваної особи. Наразі можна наочно виділити прояв такого механізму у трьох формах, хоча це не означає, що у майбутньому не можуть виникнути інші форми, якщо будуть внесені відповідні зміни у рамках матеріального та цивільного процесуального законодавства.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Гетманцев О. В.* Механізм цивільного процесуального регулювання: поняття, методи впливу / О. В. Гетманцев // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць; правознавство. — Чернівці : Рута, 2003. — Вип. 180. — С. 63-67.
2. *Колодій А. М.* Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 336 с.
3. *Лукьянова Е. Г.* Теория процессуального права / Е. Г. Лукьянова. — [2-е изд., перераб.]. — М. : Норма, 2004. — 240 с.
4. *Протасов В. Н.* Основы общеправовой процессуальной теории / В. Н. Протасов. — М. : Юрид. лит., 1991. — 143 с.
5. *Сидоров Р. А.* Представительство в гражданском

процессе : дис. ... канд. юрид. наук / Р. А. Сидоров. — Тверь, 2002. — 165 с.

6. Теория юридического процесса / [Бенедик И. В., Горшенев В. М., Крупин В. Г., Мельников Ю. И. и др.] ; под общ. ред. В. М. Горшенева. — Харьков : Вища шк. ; Изд-во при Харьк. ун-те, 1985. — 192 с.
7. *Тришина Е. Г.* Самоконтроль как одна из функций суда первой инстанции / Е. Г. Тришина // Заметки о современном гражданском и арбитражном процессуальном праве ; под ред. М. К. Треушниковой. — М. : Издательский дом «Городец», 2004. — С. 178.
8. *Феннич В. П.* Доказові презумпції у цивільному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук / В. П. Феннич. — К., 2009. — 222 с.

Иванчулинец Д. В. Контрольно-процесуальний механізм обмеження повноважень законного представника в гражданском процессе

Рассматривается понятие контрольно-процесуального механизма ограничения полномочий законного представителя в гражданском процессе. Автор приходит к выводу о существовании трех правовых форм проявления данного механизма: участие в деле лица, чьи интересы представляют, замена законного представителя и судебный контроль за распорядительными правами законного представителя

Ключевые слова: гражданский процесс, законный представитель, полномочия, ограничение

Ivanchulynets Dmytro. The test procedure of legal representative power limiting mechanism in civil proceedings

The author analyzes the concept of test procedure of legal representative power limiting mechanism in civil proceeding, and makes the conclusion that there are three legal forms of this mechanism: the participation in the case of a person whose interests are represented, the replacement of the legal representative and judicial control over administrative rights of the legal representative.

Key words: civil procedure, legal representative, the authority, limit